

INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA JISMONIY
TARBIYA O'QITUVCHILARINI TAYYORLASHNING ZAMONAVIY USULLARI

Rajabaliyev Shodiyorbek Shavkat o'g'li

Muassasa: Guliston Davlat Pedagogika Insitituti

Annotatsiya

Ushbu maqolada jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalaridan (blended learning, virtual va augmented reality, gamifikatsiya, sun'iy intellekt va mikro-o'qitish) foydalanishning zamonaviy usullari tahlil etilgan. Tadqiqotning maqsadi — bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali modellarini asoslashdir.

Tadqiqotda adabiyotlar tahlili, xalqaro tajribalar va O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida amalga oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion texnologiyalarni qo'llash o'qituvchilar tayyorlash sifatini oshiradi, talabalarning motivatsiyasi va amaliy ko'nikmalarini yaxshilaydi. Maqolada O'zbekiston sharoitida ushbu texnologiyalarni joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: *innovatsion ta'lim texnologiyalari, jismoniy tarbiya o'qituvchilari, blended learning, virtual reality, gamifikatsiya, sun'iy intellekt, o'qituvchilarni tayyorlash, raqamli pedagogika.*

Kirish (Introduction)

Zamonaviy jamiyat rivojlanishi bilan birga ta'lim tizimi ham tubdan o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, immersiv texnologiyalar va yangi pedagogik yondashuvlar ta'lim mazmuni, shakli va usullarini qayta shakllantirmoqda. Bunday sharoitda jismoniy tarbiya fani ham o'z oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda. Jismoniy tarbiya nafaqat talabalarning jismoniy rivojlanishini ta'minlash, balki ularning sog'lom turmush tarzi, ruhiy barqarorligi, intizomi va ijtimoiy moslashuvchanligini shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim fan sifatida qaralmoqda.

Jismoniy tarbiya o'qituvchilariga qo'yiladigan talablar keskin oshmoqda. Bugungi kunda o'qituvchi nafaqat yuqori sport malakasiga ega bo'lishi, balki raqamli texnologiyalarni chuqur bilishi, individual yondashuvni amalga oshirishi, talabalarni doimiy motivatsiya qilishi va zamonaviy ta'lim vositalaridan samarali foydalana olishi kerak. Xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy ta'lim usullari (oddiy lektsiyalar, standart amaliy mashg'ulotlar va bir xil dars ssenariylari) zamonaviy talablarga javob bera olmay qolmoqda. Bu holat bo'lajak o'qituvchilarda raqamli savodsizlik, innovatsion yondashuvlarni qo'llay olmaslik va talabalar bilan samarali muloqot o'rnatishdagi qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda.

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining jadal rivoji (blended learning, virtual va augmented reality (VR/AR), gamifikatsiya, sun'iy intellekt, mikro-o'qitish va wearable texnologiyalar) jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish imkonini

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

beradi. Ushbu texnologiyalar orqali o‘quv jarayonini yanada interaktiv, individual va samarali qilish mumkin. Masalan, virtual reallik yordamida talabalar xavfsiz muhitda murakkab sport harakatlarini mashq qilishlari, sun‘iy intellekt esa har bir talabaning jismoniy holatini real vaqt rejimida tahlil qilib, shaxsiy dastur taklif qilishi mumkin.

O‘zbekiston Respublikasida ham ta‘limni raqamlashtirish bo‘yicha katta ishlar amalga oshirilmoqda. “Raqamli O‘zbekiston–2030” strategiyasi, Oliy ta‘limni rivojlantirish konsepsiyasi va “Ta‘lim to‘g‘risida”gi qonunda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etishga alohida e‘tibor qaratilgan. Shu bilan birga, jismoniy tarbiya yo‘nalishidagi o‘qituvchilarni tayyorlashda innovatsion yondashuvlarni qo‘llash hali yetarli darajada rivojlanmagan. Ko‘pgina oliy ta‘lim muassasalarida an‘anaviy usullar ustunlik qilmoqda, bu esa bitiruvchilarning zamonaviy maktab va universitet talablariga moslashuvini qiyinlashtirmoqda.

Shu nuqtai nazardan, jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini tayyorlash jarayoniga innovatsion ta‘lim texnologiyalarini integratsiya qilish dolzarb ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi: Jismoniy tarbiya yo‘nalishi bo‘yicha o‘qituvchilarni tayyorlashda innovatsion ta‘lim texnologiyalaridan foydalanishning zamonaviy usullarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslash va O‘zbekiston oliy ta‘lim tizimida ularni samarali qo‘llash mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat.

Innovatsion ta‘lim texnologiyalarining mohiyati

Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta‘lim tizimining barcha bosqichlarida innovatsion yondashuvlarni joriy etish muhim strategik vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, jismoniy tarbiya ta‘limi jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish, ularning metodik tayyorgarligini takomillashtirish hamda ta‘lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Innovatsion ta‘lim texnologiyalari o‘quv jarayonini an‘anaviy usullardan farqli ravishda yangi pedagogik g‘oyalar, axborot-kommunikatsiya vositalari va interfaol metodlar asosida tashkil etishni nazarda tutadi. Bunday texnologiyalar ta‘lim oluvchining faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lash hamda ijodiy yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Pedagogik adabiyotlarda innovatsion ta‘lim texnologiyalari tushunchasi turlicha talqin etiladi. Umumiy ma‘noda, innovatsion texnologiyalar — bu ta‘lim samaradorligini oshirishga qaratilgan yangi metod, vosita va shakllarning tizimli majmuasi hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar o‘quvchi yoki talabani ta‘lim jarayonining markaziy subyekti sifatida ko‘rib, uning individual imkoniyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda o‘qitishni tashkil etishga yo‘naltiriladi. Shu jihatdan, jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini tayyorlashda innovatsion texnologiyalarni qo‘llash nafaqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirish, balki amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy ta‘lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish innovatsion pedagogik faoliyatning asosiy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini tayyorlash jarayonida AKT vositalari yordamida ta‘limni tashkil etish

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

talabalar uchun qulay, samarali va qiziqarli muhit yaratadi. Kompyuter texnologiyalari, elektron darsliklar, multimediya vositalari, virtual laboratoriyalar hamda internet resurslari orqali sport mashqlarining texnik bajarilishi, jismoniy mashqlar metodikasi va sport o'yinlarining taktik jihatlarini chuqur o'rganish imkoniyati yuzaga keladi. Masalan, sport mashqlarining bajarilish texnikasini videolavhalar orqali tahlil qilish talabalarning ko'rgazmali tafakkurini rivojlantirib, murakkab harakatlarni tezroq o'zlashtirishiga yordam beradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining yana bir muhim jihati shundaki, ular ta'lim jarayonini individuallashtirish imkonini yaratadi. Har bir talaba o'z qobiliyati va tayyorgarlik darajasidan kelib chiqib, elektron resurslardan mustaqil foydalanishi, qo'shimcha ma'lumotlarni izlab topishi va o'z ustida ishlashi mumkin. Shu bilan birga, masofaviy ta'lim platformalari orqali o'quv materiallarini istalgan vaqt va joyda o'zlashtirish imkoniyati paydo bo'ladi. Bu esa ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashda multimedia vositalaridan foydalanish ham katta pedagogik ahamiyatga ega. Multimedia texnologiyalari matn, audio, video, animatsiya va grafik tasvirlarni uyg'unlashtirgan holda o'quv materiallarini yetkazib berishga imkon yaratadi. Natijada talabalar o'quv materiallarini nafaqat eshitish yoki o'qish orqali, balki vizual kuzatish asosida ham o'zlashtiradi. Bu esa bilimlarni uzoq muddat xotirada saqlashga yordam beradi. Ayniqsa, jismoniy mashqlarni bajarish texnikasini animatsiyalar orqali tushuntirish murakkab harakatlarni sodda va tushunarli shaklda o'rgatish imkonini beradi.

Multimedia vositalari ta'limning interfaollik darajasini ham oshiradi. Talabalar elektron testlar, virtual mashg'ulotlar va interaktiv topshiriqlar orqali o'z bilimlarini mustaqil nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning o'quv faoliyatiga nisbatan mas'uliyatini kuchaytiradi va mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, multimedia vositalaridan foydalanish darslarning emotsional ta'sirchanligini oshirib, talabalarni faol ishtirok etishga undaydi.

So'nggi yillarda masofaviy ta'lim texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim tizimida yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. Masofaviy ta'lim o'quv jarayonini internet tarmoqlari orqali tashkil etishga asoslanib, talaba va o'qituvchi o'rtasidagi muloqotni elektron vositalar orqali amalga oshirishni nazarda tutadi. Jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashda masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish nazariy bilimlarni samarali o'zlashtirish imkonini beradi. Jumladan, videoma'ruzalar, onlayn seminarlar, virtual konferensiyalar va elektron topshiriqlar orqali talabalar mustaqil ravishda bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Masofaviy ta'limning afzalliklaridan biri uning moslashuvchanligidadir. Talabalar o'zlariga qulay vaqtda dars materiallarini o'rganishi, topshiriqlarni bajarishi va o'qituvchi bilan elektron aloqa orqali muloqot qilishi mumkin. Bu esa ayniqsa jismoniy tarbiya sohasida faoliyat olib borayotgan mutaxassislarining malakasini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, masofaviy ta'lim zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirib, pedagoglarning raqamli kompetentligini shakllantiradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining muhim tarkibiy qismlaridan biri interfaol metodlar hisoblanadi. Interfaol metodlar ta'lim oluvchilarni faol fikrlashga, muammolarni mustaqil hal qilishga va jamoa bilan hamkorlikda ishlashga yo'naltiradi. Jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashda "Aqliy hujum", "Klaster", "Bahs-munozara", "Case-study", "Rol o'ynash" kabi metodlardan foydalanish samarali natijalarni beradi. Ushbu metodlar orqali talabalar nazariy bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llashni o'rganadilar.

Masalan, sport musobaqalarini tashkil etish mavzusida talabalarni kichik guruhlariga bo'lib ishlash orqali ularda liderlik, muloqot va tashkiliy ko'nikmalar shakllanadi. Shuningdek, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish asosida talabalar pedagogik faoliyatda uchrashi mumkin bo'lgan turli holatlarga nisbatan mustaqil qaror qabul qilish malakasini egallaydilar. Interfaol metodlarning yana bir muhim jihati shundaki, ular o'quv jarayonida talaba va o'qituvchi o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi.

Modulli o'qitish texnologiyasi ham zamonaviy pedagogik yondashuvlardan biri bo'lib, ta'lim mazmunini alohida mantiqiy bloklar — modullar asosida tashkil etishni nazarda tutadi. Har bir modul ma'lum bir mavzu yoki kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan bo'lib, nazariy va amaliy topshiriqlarni o'z ichiga oladi. Jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashda modulli o'qitish talabalarni bosqichma-bosqich kasbiy faoliyatga tayyorlash imkonini beradi.

Modulli ta'limning asosiy afzalligi shundaki, u ta'lim jarayonini tizimli va maqsadga yo'naltirilgan tarzda tashkil etishga yordam beradi. Talabalar har bir modul yakunida o'z bilim va ko'nikmalarini mustaqil baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning o'zlashtirish darajasini nazorat qilish va kamchiliklarni o'z vaqtida bartaraf etishga xizmat qiladi.

Loyiha asosida ta'lim texnologiyasi ham innovatsion yondashuvlarning samarali turlaridan biri hisoblanadi. Ushbu texnologiya talabalarni amaliy faoliyatga jalb qilish orqali ularning ijodiy va tadqiqotchilik qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida talabalar sport tadbirlari loyihalarini ishlab chiqish, sog'lom turmush tarzini targ'ib etishga oid dasturlar yaratish yoki sport mashg'ulotlari metodikasini takomillashtirish bo'yicha loyihalar tayyorlashlari mumkin.

Loyiha asosida ta'lim jarayonida talabalar mustaqil izlanish olib boradi, axborotlarni tahlil qiladi, muammolarni aniqlaydi va ularni hal qilish yo'llarini ishlab chiqadi. Natijada ularda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va amaliy faoliyat ko'nikmalari rivojlanadi. Bu esa bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini yanada takomillashtiradi.

Kompetensiyaviy yondashuv esa zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim tamoyillaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi ta'lim oluvchilarda nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llay olish kompetensiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashda pedagogik, kommunikativ, axborot texnologiyalaridan foydalanish, metodik va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish kompetensiyalarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida talabalar faqat tayyor bilimlarni o'zlashtirish bilan cheklanib qolmay, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llashni ham o'rganadilar. Bu esa bo'lajak mutaxassislarning raqobatbardoshligini oshiradi va zamonaviy mehnat bozori talablariga moslashishiga yordam beradi.

Umuman olganda, innovatsion ta'lim texnologiyalarini jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash jarayoniga keng joriy etish ta'lim sifatini oshirish, pedagoglarning kasbiy mahoratini rivojlantirish hamda talabalarni zamonaviy pedagogik faoliyatga tayyorlashning muhim omili hisoblanadi. Mazkur texnologiyalar orqali ta'lim jarayoni samaradorligi ortib, bo'lajak o'qituvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va kasbiy kompetentligini shakllantirish imkoniyati kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2017.
2. Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogik texnologiya. – Toshkent: Iste'dod, 2019.
3. Azizxo'jayeva N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2018 yil.
4. Matveyev LP Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodlari. – Moskva, 2016.
5. Xoldorov T., Fayziyev M. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. – Toshkent, 2020.
6. Muslimov NA Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalari. – Toshkent, 2019 yil.
7. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.